

Шваб Лариса. Центрально-Восточная Европа в планах Иосифа Сталина после Второй мировой войны. В статье освещаются взгляды Иосифа Сталина на политическое обустройство Центрально-Восточной Европы после Второй мировой войны как «пояса безопасности советского государства» по западному и балканскому периметру. Подчеркивается внимание Сталина к концепции безопасности, основывающейся на расширении территории, поэтому «сфера влияния» и «зона безопасности» рассматриваются как равноценные понятия в понимании Сталина. Подчеркивается формирование четкого ориентира на строительство сталинской модели организации общества в 1947–1948 гг.

Ключевые слова: Вторая мировая война, Иосиф Сталин, Центрально-Восточная Европа, «сфера влияния», «зона безопасности», сталинизация.

Shvab Larysa. Joseph Stalin's Plans Concerning Central Eastern Europe After the Second World War. The article is devoted to Joseph Stalin's views on Central Eastern Europe development after the Second World War as «the security belt of Soviet state» along Western and Balkan perimeter. It is stressed on the fact that during “influence sphere” formation, the USSR resorted to security concept, established on territorial extension. It means that «security sphere» and «security area» in Stalin's opinion were different concepts. It is stated on the formation of clear orientation in creation of Stalin's model society organization from 1947–1948.

Key words: the Second World War, Joseph Stalin, Central Eastern Europe, «influence sphere», «security area», Stalinization.

Статтю подано до редколегії
07.03.2017 р.

УДК 304.44+930.2+321.64/437/

Ігор Любчик

Національно-культурна складова життя лемків-русинів в умовах чехословацького тоталітарного режиму в другій половині ХХ ст.

У статті зроблено висновок, що закарпатські лемки залишилися етнічно консолідовані на своїх землях і продовжують зберігати та підтверджувати риси власної етнічної й культурної автентичності, на відміну від своїх братів на галицькій стороні, яких виселено з етнічних територій і розкидано по всьому СРСР та Польщі. Національна й культурна складові життя лемко-русинів розвивалися в напрямі до українського центрризму, який, попри тоталітарні мотиви, залишався чи не єдиним компонентом офіційної політики влади.

Ключові слова: Пряшівщина, лемко-русини, національна свідомість, мігранти, етнополітика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Починаючи з другої половини ХХ ст., у житті лемківської етнографічної групи наступив період, який характеризувався боротьбою за збереження національної самобутності в умовах польського, словацького та радянського тоталітарних режимів.

Уважаємо, що висвітлення сторінок минулого українсько-польсько-словацького пограниччя, на теренах якого й проживали лемки, значно доповнить нашу часто тенденційно трактовану (як громадськими, політичними, так і науковими) колами історію згаданого періоду та, віриться, застереже від стереотипних висновків і помилкових або передчасних оцінок у майбутньому.

Мета дослідження – представити етнонаціональні трансформації серед лемківської етнографічної групи в умовах післявоєнного чехословацького режиму. Оскільки ця частина закарпатських лемків тривалий час доволі щільно проживала зі словацьким етносом, то, безперечно, це справляло особливий вплив на всі сфери їхнього життя. Один із дослідників цих теренів І. Панькевич у листі до І. Зілинського від 30 грудня 1937 р. писав: «щодо словацького впливу на лемківські говори, то дійсно інтересне явище, що горішня частина, особливо Шаришчина, має їх куди більше, південний Земплин інакше відноситься, він зберіг більше давній бойківський стан» [1, с. 154].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На відміну від північної частини лемків у Польщі, початок післявоєнного періоду залишив південних лемків на

їхній території, які, хоча й в умовах жорсткого адміністративного диктату, усе ж продовжували плекати рідну етнокультурну самобутність та популяризувати її.

Однак і закарпатські лемки Пряшівщини пережили радянську пропаганду, обнадіюючи їх майбутнім після підписання в Москві в липні 1946 р. спеціальної угоди між урядами СРСР та ЧСР про право оптації й переселення громадян чеської та словацької національності, які мешкають на території колишньої Волинської губернії, і чехословацьких громадян української, російської й білоруської національності на території Чехословаччини. Власне оптація в класичному міжнародно-правовому трактуванні – це добровільний вибір жителями територій, які переходять від однієї країни до іншої, громадянства першої чи другої з цих держав [2, с. 241]. Ця акція серед українців Пряшівщини, яка на кілька місяців випереджала акцію «Вісла», що реалізовувалася польським урядом, мала виключно добровільний характер, відбувалася без застосування примусу.

Московські комісари-агітатори роз'їжджали серед українців східнославацьких сіл і розповідали байки про Радянський Союз та «щасливе» життя в ньому. Як результат, оптанти від'їжджали в СРСР урочисто – під державними чехословацьким і радянським прапорами, портретами Леніна й Сталіна. Унаслідок цієї акції на терени Волинської та Рівненської областей із Пряшівщини переселено 12 тис. українців [3, с. 14].

Проте, незважаючи на добровільний характер акції, яка була підігріта радянською пропагандою, у дуже короткий термін вона себе не виправдала й уже влітку 1947 р. розчарована значна частина переселенців на Волині почала повертатися назад у ЧСР. Академік М. Мушинка пригадує, що під час своїх польових досліджень у 1960-х рр. у Здолбунівському районі до нього приїжджали цілі делегації представників оптантів зі скаргами на радянські органи [4, с. 5].

Спроби повернення додому в ЧСР зупинялися радянською міліцією та військовими. Перші повернення оптантів додому (так звані реоптанти) почалися з 1963 р. і вже в 1967–1969 рр. вони самоорганізувалися у Комітет дії реоптантів, ініційований юристом Й. Марусином зі Свидника, а сам процес став набувати масового характеру [3, с. 13].

Ставлення місцевих жителів до реоптантів на батьківщині було не особливо доброзичливе. Навколишнє словацьке населення до теперішнього часу нерідко іменує реоптантів «біженцями-екзулантами» та «русами» [2, с. 244].

Хоча національної дезорієнтації серед повернених практично не простежено, зі слів голови Координаційного комітету реоптантів у Словацькій Республіці С. Крушка довідуємося: «Ми були записані усі українцями. Почували себе українцями (можливо, старші більше русинами, а молоді – ні). Зрештою, інакшої національності й не можна було тоді записати. То й постав тоді термін “територіальні словаки”, тобто ті, хто походить з території Словаччини. У тих, хто приїхав у 90-х, ситуація є інша. На східній Словаччині мало хто осів... Решта поїхала в центр і на захід Словаччини. Вони жодних стосунків з місцевими українцями не мають... Не знаю, чи їхні діти потраплять проказати “Отче наш” українською» [3, с. 14, 15]. В умовах сьогодення реоптанти відмовляються від української ідентичності, шукають національну приналежність почасти в русинстві, а найбільше – у самоідентифікації себе зі словаками, що, звичайно, призводить до швидкої асиміляції [2, с. 244].

Із початком післявоєнного періоду в березні 1945 р. в Пряшеві засновано Українську народну раду Пряшівщини (УНРП) як репрезентативний орган українського населення краю. Проте від початку своєї діяльності вона мала не лише прорадянський, але й проросійський характер. Уже в 1949 р. комуністичний уряд Чехословаччини ліквідував УНРП, натомість у 1951 р. засновано Культурний союз українських трудящих (КСУТ), діяльність якого звужена лише до сфери культури в дусі комуністичної ідеології.

Спроба розв'язання національних проблем адміністративно-бюрократичними методами мала негативний вплив на національну свідомість русинів – українців регіону. Боротьба проти «бандерівщини», політичні процеси 1950–1960-х рр. у Чехословаччині над «націоналістами», зокрема й українськими, ліквідація греко-католицької церкви й насадження серед русинів-українців православ'я, уторгнення радянських військ у 1968 р., подальші «нормалізація» та застій у суспільно-політичному розвитку країни зумовили ізоляцію русинсько-українського населення Східної Словаччини від України [5, с. 179].

Українське питання в післявоєнній Словаччині було доволі неоднозначне, а його вирішення й спроби розв'язання відзначалися певною етапністю. Дослідниця М. Васильченко виокремлює кілька

періодів у його розвитку. Перший тривав із 1945-го до 1951 р. і був пов'язаний із русифікацією суспільного життя українського населення. Другий – на початку 50-х рр. ХХ ст. – характеризувався впливом українізації та православізації на вирішення українського питання. Третій – від початку 1960-х рр. ХХ ст. – відзначався продуманою політикою асиміляції українського населення [5, с. 11]. Очевидно, що ці періоди змінювали один одного в контексті етнополітичних експериментів чехословацького політикуму.

У цьому контексті в регіональній періодиці важливою була рубрика «З листів радіомовлення», у якій пересічні селяни часто доносили свої проблеми та непорозуміння щодо проблем етнонаціональної зорієнтованості. Показовий допис селянина С. Дзіяка із с. Нова Седлиця Снинського округу: «Я би хотів Вам написати про наших селян в наших українських селах, як вони дивляться на свою українську народність... А того мене болить... Наш народ був убияний за Австро-Угорщини і помали не знав, чи є руснаком, чи мадяром, або німцем. Є всілякі бесіди між селянами, а не є такого, або порядно висвітлив це діло селянам. Треба аби нашим молодим людям і старшим, було ясно, що вони є українці» [7, с.18].

На фоні суспільно-політичних трансформацій важливою подією регіону були установчі збори КСТУ 29–30 травня 1954 р., які мобілізували громадський актив, наукові потуги та культурних діячів краю. Виступаючи зі звітною доповіддю, М. Кудзей згадав частину української інтелігенції, яка не мала правильного погляду на вирішення національного питання й старалася не допустити об'єднання населення української національності, продовжуючи штучно ділити українців Закарпаття та Пряшівського краю на русинів, великорусів й українців. Він закликав «усвідомити, що хоч частина з нас сьогодні і говорить по українськи, частина по російськи, що ми нарешті всі українці частина великого українського народу» [8, с. 10, 13].

Проблему національної свідомості місцевого населення порушив у своєму виступі також заступник голови делегації ЦК КПС А. Неведа, який на основі презентабельної статистики культурно-освітнього життя серед українців краю підсумував, що «головним пунктом діяльності має бути думкою пробудження національної свідомості і національної гордості українського населення» [9, с. 16].

Принципово важливим вважаємо наголосити, що доповіді віддзеркалювали насамперед позицію офіційної влади, яка визнавала русинів регіону частиною українського народу. Власне проукраїнський складник у співвіднесенні місцевих русинів до українського народу простежено й у наступні роки. Виступаючи на десятому святі пісні та танцю у Свиднику, О. Дубчек як лідер тогочасної влади наголошував, що «народний колорит фестивалів у майбутньому необхідно зберегти, оскільки Свидницькі свята мають специфічний, нашому народу властивий український характер» [10, с. 4].

Резонансними на зборах КСТУ були виступи окремих культурних діячів, зокрема директора Українського ансамблю пісню і танцю І. Прокіпчача та голови гуртка українських письменників І. Мацинського. Перший дорікнув краянам у незнанні історії рідного народу, свого походження, пейреманні іншої національності. Виступаючий звинуватив колишні режими, які виховували «продавців і торговців своєю національністю» [11, с. 20]. Натомість І. Мацинський звинуватив місцеву інтелігенцію в національній дезорієнтації, відзначивши, що «нам дотепер приходиться між іншим доказувати один одному, що ми також українці» [12, с. 20]. Зі своєрідним проханням до присутніх звернувся один із делегатів, закликаючи популяризувати українську пісню та прихилити для Українського ансамблю пісню й танцю здібних талановитих співаків, музикантів і танцюристів, які б своєю творчістю будили національну гордість і піднімали культурно українське населення Східної Словаччини [13, с. 17].

Важливим засобом самоідентифікації національних меншин, а лемків зокрема, у контексті інтеграційних процесів регіону та духовного взаємозбагачення була періодика. Друковане слово забезпечувало збереження культури української спільноти, сприяючи розширенню меж її спілкування зі світом. Періодичні видання післявоєнного періоду віддзеркалюють найактуальніші дискусії, які відбувались у середовищі словацьких українців, їхні настрої й погляди.

На Пряшівщині виходив друком журнал Культурної спілки українських трудящих у ЧСР «Дружно вперед» тиражем 4500 примірників, який, незважаючи на значну зарадянізованість, публікував віхи основних подій суспільного, політичного й культурного життя українців краю. Водночас у післявоєнний період українське слово в Східній Словаччині пропагували на своїх сторінках газети «Пряшівщина» (1945–1951), «Нове життя» (1950 – до сьогодні); журнал «Дукля» (1953 – по сьогодні). Їх тиражування

забезпечувало збереження культури української спільноти, сприяючи розширенню меж її спілкування зі світом. У цьому переліку особливо виділявся часопис «Дукля», який у 1960-х рр. став явищем загальноукраїнського значення. Автори рубрик чи просто пересічні дописувачі видання демонстрували свою орієнтацію на українську націю, формували національну свідомість інтелігенції [14, с. 17].

У цей час словацька україномовна періодика вимушено відходить від політичної проблематики й активно популяризує на своїх сторінках здобутки української літератури та культури, піднімає питання історії, етнографії, що дає підставу окремим дослідникам називати роки застою в українової періодиці Словаччини умовно «культурно-етнографічним періодом» [15, с. 103].

Загалом, попри всі недоліки чехословацького режиму, потрібно констатувати, що українство Пряшівщини активно переймалося своїм культурно-освітнім розвитком. Подібну тенденцію в той час висловлювали представники місцевої інтелігенції регіону, серед них – Ю. Бача, який відзначав, що «не дивлячись на страшну національно-культурну дезорієнтованість, заплутаність, відсталість нашого русина-українця в минулому, на складність і невирішеність багатьох основних питань нашого національно-культурного життя сьогодні все-таки геній Шевченка... проникав навіть у цей забутий світом куток своєї землі» [16, с. 8].

Активним популяризатором та захисником національного «Я» виступав на шпальтах періодики фольклорист М. Мушинка, який, даючи рецензію на довідник «Пізнай свій край», виданий словацькою мовою, сміливо наголошував на недооцінці національного аспекту в рецензованій публікації, ролі краєзнавства у вихованні національної свідомості учнів, констатуючи, що в українських селах досі не пройшов період національного відродження, таке виховання є дуже актуальним, а тому пропонував видати подібний путівник стосовно українських громад Пряшівщини [17, с. 6].

Наприкінці 1960-х рр. із гострою критикою москвофілів на захист україноцентристських орієнтирів лемків сміливо виступив український дослідник регіону І. Красовський, дорікнувши окремим «мислителям» у підступних та хитрих і необ'єктивних задумах їхньої політичної пропаганди щодо лемків на кшталт окремої слов'янської нації «карпатороси» [18, с. 24].

Політика чехословацького уряду щодо національних меншин, а передусім до українців, значною мірою почала змінюватися наприкінці 1960-х рр. Початок цьому закладено демократичними процесами «Празької весни», періоду політичної лібералізації в Чехословаччині, який тривав упродовж січня – серпня 1968 р. і закінчився введенням у країну радянських військ.

Важливу роль у так званому етапі «збирання спадщини» серед закарпатських лемків відіграла плеяда науковців краю, яка демонструвала єдність наукових інтересів, була національним рупором у місцевій періодиці, модератором наукових заходів й ідейним натхненником національно-культурних надбань.

План з організації наукового життя зроблено ще на початку 1960-х рр.: скликано перший актив наукових працівників-україністів Чехословаччини, утворено комісії, ухвалено плани праці. Душею цього великого почину була О. Рудловчак, яка своєю копіткою працею заклала підвалини наукового життя, організувала конференції й видання наукових праць. Однак до реалізації справи не дійшло [19, с. 18].

І лише 1 жовтня 1969 р. понад 60 науковців та гостей зібралось у Пряшеві задля заснування Українознавчого товариства при Центральному комітеті культурного союзу українських трудящих. Головою комітету обрано М. Ричалку, заступником – І. Ваната, а секретарем – Ф. Ковача. Метою товариства був «інтенсивний розвиток українського етносу нашої країни та розгортання його дослідження» [20, с. 9]. На установчих зборах ухвалено рішення про утворення окремих секцій: мовознавства (очолив М. Затовканюк); літературознавства (О. Рудловчак); історії (А. Ковач); етнографії (М. Мушинка); суспільних наук (І. Байцура); педагогіки та психології (А. Чума); мистецтвознавства (С. Гапак).

У період застійних 70–80 рр. ХХ ст. серед українців Східної Словаччини, як і загалом у країнах із «тоталітарним ярмом», жорстко працювала державна система контролю за поглядами та висловлюваннями інтелігенції. Відбувалося переслідування визначних українознавців Словаччини. За активну національну позицію в червні 1970 р. М. Мушинку виключено з рядів компартії, звільнено з роботи в університеті та суворо заборонено друкуватися. Пізніше вчений згадував: «Перед моїм житловим будинком цілодобово стояли „підозрілі” люди, стежачи за кожним моїм кроком» [21, с. 78]. Із його спогадів довідуємося, що разом із ним жертвою «чисток» стало дванадцять працівників факультету, із них – семеро українців, із-поміж яких четверо – із кафедри української мови і літератури (Ю. Бача, Й. Шлепець, П. Мурашко й М. Мушинка).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи аналіз означеної тематики, можемо резюмувати кілька штрихів. По-перше, закарпатські лемки, на відміну від своїх братів у галицькій частині, яких виселено з їхніх етнічних теренів і розпорошено по всій території УРСР та Польщі, залишились етнічно консолідованими на власній прадідівській землі й продовжували плеказати та утверджувати особливості своєї етнокультурної автентики. По-друге, національно-культурний компонент життя лемків-русинів еволюціонував у бік україноцентризму, що, попри тоталітарні мотиви, залишався чи не єдиною складовою частиною офіційної політики влади.

Джерела та література

1. Листування І. Зілінського з І. Панькевичем (1913–1951) / упоряд. М. Мушинка. – [Б. и.], 1908. – 197 с.
2. Вовканич І. Оптація між ЧСР і СРСР в 1945 – 1947 рр. та проблеми мови і освіти / І. Вовканич, І. Сюсько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.clovekaspolocnast.sk/jguery/pdf.php?gui>. – С. 240–245.
3. Кабачій Р. Реоптанти – люди між Волиню і Пряшівщиною. Інтерв'ю. Розмова зі Степаном Крушком, Головою Координаційного комітету реоптантів у Словацькій Республіці / Р. Кабачій // Пороги. Часопис для українців у Чеській Республіці. – 2006. – № 2. – С.13–15.
4. Паралелі «Я вважаю себе щасливою людиною» Микола Мушинка про своє життя і свою працю // Нове життя. – 2008. – № 17–18.
5. Черник П. Україна в геополітичних концепціях Чехії та Словаччини ХХ ст. / П. Черник // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Вип. 21. – С.172–179.
6. Васильченко М. Громадсько-політична та культурно-освітня діяльність українців у Східній Словаччині (1945–1991 рр.). : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. «Всесвітня історія». – Львів, 2009. – 19 с.
7. З листів радіомовлення // Дружно вперед. – 1960. – № 3.
8. Кудзей М. Під проводом Комуністичної партії Чехословаччини – за щасливе життя українських трудящих в соціалістичній Чехословаччині / М. Кудзей // Дружно вперед. – 1954. – № 6.
9. За морально-політичну єдність всіх трудящих нашої Батьківщини. Промова тов. Антона Неведа // Дружно вперед. – 1954. – № 6. – С.16–17.
10. З промови першого секретаря ЦК КПС тов. О. Дубчека на десятому святі пісні і танцю // Дружно вперед. – 1964. – № 7. – С. 2–4.
11. Промова депутата СНР, директора Українського ансамблю пісні і танцю Івана Прокіпчача // Дружно вперед. – 1954. – № 6. – С. 20.
12. Промова тов. Івана Мадинського (голова гуртка українських письменників) // Дружно вперед. – 1954. – № 6. – С. 20.
13. Промова делегата тов. Шандали // Дружно вперед. – 1954. – № 6. – С. 17–18.
14. Кушнір О. Журнал «Дукля» (Словаччина, 1953–2004 рр.): організаційний, проблемно-тематичний та жанровий аспекти : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій / О. Кушнір. – Київ, 2008. – С. 17.
15. Бідзіля Ю. М. Проблеми функціонування україномовної преси Словаччини (середина ХХ – початок ХХІ століття) / Ю. М. Бідзіля // Наукові записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. – Серія «Філологія. Соціальні комунікації». – Т. 26. – 2013. – № 3.
16. Бача Ю. Шевченко між нами / Ю. Бача // Дружно вперед. – 1964. – № 3. – С. 8–10.
17. Мушинка М. Пізнай свій край / М. Мушинка // Дружно вперед. – 1969. – № 1. – С. 6.
18. Красовський І. Лемки – етнографічна група українського народу / І. Красовський // Дружно вперед. – 1969. – №10. – С. 24.
19. Бача Ю. У юному запалі / Ю. Бача // Дружно вперед. – 1969. – № 2. – С. 18.
20. В Пряшеві нова установа // Дружно вперед. – 1969. – № 11. – С. 9.
21. Мушинка М. Колеса крутяться... – Кн. I : Спогади уклад Олесь Мушинка. – Пряшів : Фондація «Карпати», 1998. – 199 с.

Любчик Игорь. Национально-культурная составляющая жизни лемков-русинов в условиях чехословацкого тоталитарного режима во второй половине ХХ в. В статье сделан вывод, что закарпатские лемки остались этнически консолидированы на своих землях. Они продолжают сохранять и подтверждать черты своей этнической и культурной аутентичности в отличие от своих братьев на галицкой стороне, которые были выселены из этнических территорий и разбросаны по всему СССР и Польше. Национальная и культурная составляющая жизни лемко-русинов развивалась в направлении украинского централизма, который, несмотря на тоталитарные мотивы, оставался едва ли не единственной составляющей официальной политики властей.

Ключевые слова: Пряшівщина, лемко-русини, національне свідомість, мігранти, етнополітика.

Lyubchik Igor. National and Cultural Component of Lemko-Rusyns Life in Circumstances of Czechoslovak Totalitarian Regime in the Second Half of the 20th Century. Transcarpathian Lemkies remained ethnically consolidated

on their land and continue to nurture and affirm features of their ethnic and cultural authenticity. In contrast to their brethren in Galician side who were evicted from their ethnic territories and scattered throughout the territory of the USSR and Poland. National and cultural component of Lemko-Rusyns life evolved towards Ukrainian centrism which remained almost the only part of official state power politics despite the totalitarian motives.

Key words: Presov Region, Lemko-Rusyns, national consciousness, migrants, ethnic policy.

Статтю подано до редколегії
19.04.2017 р.

УДК 94:[629.7"1945-1991;2010-2017":(327.5/.8:470+571)](042.2)

Вадим Беспєка

Аналогії в американо-російському інформаційному протиборстві в роки «холодних війн» XX та XXI ст.

Проаналізовано основні способи інформаційного протиборства між США й Росією в різних сферах під час «холодних війн» 1945–1991 рр. та 2010 р. по сьогодні. Порівняно методи пропагандистського впливу на противника протиборчими сторонами. Окреслено основні риси роботи американських і російських органів пропаганди.

Ключові слова: пропаганда, «холодна війна», санкції, локальні конфлікти, економічне протистояння, інформаційна війна.

Постановка наукової проблеми та її значення. Досвід «холодної війни» – важливе підґрунтя для розуміння тенденцій відносин у сучасному світі. Зважаючи на останні події на міжнародній арені (агресія Росії проти Грузії у 2008 р., анексія нею АР Крим, уторгнення ЗС РФ на Донбас у 2014 р. та участь російських військ у війні в Сирії, а також запровадження санкцій західними країнами), простежуємо черговий виток конфронтації між США та Росією, який політологи й військові фахівці все частіше іменують «новою холодною війною» [1].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз наявних наукових розвідок показує, що, попри значну увагу до пропагандистського забезпечення «холодних війн» 1945–1991 рр. (Г. Почепцов, А. Фатєєв, Д. Боффа, Г. Корнієнко, П. Кальвокорессі) та 2010 р. по сьогодні (Г. Почепцов, Ф. Говард, Р. Маккензі, Д. Тренін), висновки дослідників і їхні наукові погляди відрізняються стосовно ключових аспектів пропагандистського протиборства ворогуючих блоків, особливо якщо автор є громадянином країни – сторони протистояння.

Результати досліджень інформаційного протистояння під час «холодних війн» не відображають конкретної картини щодо форм і способів пропагандистського забезпечення. Це дало можливість зробити спробу порівняти й визначити аналогії, окремі з яких викладено нижче. Уперше нами зроблено спробу порівняння двох «холодних» протистоянь. Дослідження побудовано крізь призму використання пропагандистського впливу на противника в різних сферах, на основі узагальнення різнобічних тверджень попередніх дослідників. Кінцева мета – виявлення та розуміння аналогій і пропагандистської спадкоємності в історичній прогресії.

Мета дослідження – порівняння пропагандистського впливу США та Росії під час двох «холодних війн» (1945–1991 рр.; 2010 р. – сучасність).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для кращого окреслення діяльності пропагандистських органів у різних сферах пропонуємо зупинитися на основних із них.

Зміна векторів пропаганди залежно від політичних інтересів. У ході «холодного» протиборства простежено як різке загострення відносин між США та СРСР, так і відносно поступове. Яскравими прикладами різкої зміни інформаційної риторики Кремля з дружньої на відверто ворожу є югославо-радянський розкол 1948 р. та підготовка й супровід уторгнення Російської Федерації в Україну у 2014 р.